

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЗАСТРАХОВАНЕТО СРЕЩУ ПОЖАР И ДРУГИ СТИХИЙНИ БЕДСТВИЯ НА СГРАДИ И ИМУЩЕСТВА НА ГРАЖДАНИТЕ В БЪЛГАРИЯ

доктор Галина Райкова Стоянова¹
Бургаски свободен университет

CHALLENGES BEFORE INSURANCE AGAINST FIRE AND NATURAL DISASTERS OF BUILDINGS AND PROPERTY OF CITIZENS IN BULGARIA

Dr Galina Raikova Stoyanova
Burgas Free University

Анотация: *Застрахователната индустрия е значим фактор за българската икономика. Дългогодишното ѝ съществуване и развитие у нас, подпомага и гарантира спокойствието на хората и фирмите. Застраховането при „Пожар и други стихийни бедствия“ е предназначено за застраховане на движими и недвижими имуществва, намиращи се на територията на Р България, които са собственост на физически и юридически лица. Динамиката на пазара на застраховането срещу пожар и други стихийни бедствия се влияе по естествен път от броя на кризисните събития в България, на установените щети, средствата за възстановяване и разходите за спасителни и неотложни аварийни работи, а също така и непокрытите установени щети. Застрахователните плащания по имуществено застраховане са милиони левове в годишен план и съдействат за запазване стандарта на живот на хората и допринасят за материализиране на застрахователната услуга, а премиерния приход по имуществените застраховки, формира част от националния доход. Застрахователната индустрия е значим фактор за българската икономика и застрахователите са основен институционален инвеститор в дълга на българската държава – трети след банковия и пенсионно-осигурителния сектор. Голяма част от проблемите и предизвикателствата пред застраховането срещу пожар и други стихийни бедствия на сградите и имуществата на гражданите в България, могат да се идентифицират и проучат чрез приложението на оперативния контролинг в застрахователното дружество. Оперативният контролинг е крачка напред в усъвършенстване управлението на застрахователното дружество и успешна формула за преодоляване на неговите дефицити по отношение постигане на поставените цели. По този начин се поставя и въпросът за приспособяването на българската застрахователна практика към европейските и световни изисквания.*

Ключови думи: *премиен приход, застрахователни плащания, застрахователен фонд, оперативен контролинг.*

¹ д-р Галина Райкова Стоянова, БСУ, GSM 0899855666, e-mail: gali_100yanova@abv.bg

Abstract: *Insurance industry is a significant factor in the Bulgarian economy. Its long existence on our market has helped and guaranteed customers' and businesses' calmness and safety. The „Fire and other disasters” insurance is intended for insurance of estates and movable property owned by natural or legal persons on the territory of the Republic of Bulgaria. The dynamics of the insurance market against fire and other disasters is naturally influenced by the number of the crisis events in Bulgaria, the registered damages, the recovery expenses and rescue and immediate emergency services. The insurance payments on the property insurance come up to millions of levs – BGN - on a yearly basis and bring to keeping the standard of living as well as materializing the insurance service and the bonus income thus becoming part of the national income.*

Insurance industry is a significant factor in the Bulgarian economy and the insurance companies are a major institutional investor in the state debt – third in line following the bank and social security sector. A great number of problems and challenges before insurance business against risks of fire and other disasters to the buildings and the property of citizens in Bulgaria can be identified and explored by implementing operative controlling in the insurance company. The operative controlling is a step forward in the perfection of the management of the insurance company for overcoming the obstacles for reaching its goals. In this way we also put forward the question for adapting the Bulgarian insurance practices to the European and world demands.

Key words: *bonus income; insurance payments; insurance fund; operative controlling.*

В резултат на засилената конкуренция при приобщаването на българския застрахователен пазар към европейския и относително ниските нива на застрахователна плътност и застрахователно проникване на имущественото застраховане в България, целесъобразно е активирането на непрекъснато обновление и усъвършенстване на предлаганите застрахователни продукти, въвеждане на нови продукти при необходимост и подобряване на качеството на застрахователната услуга. Състоянието на застрахователния пазар у нас по имуществено застраховане има висок потенциал за растеж, тъй като от една страна, премийният приход по имуществените застраховки формират част от националния доход на страната и от друга, застрахователните плащания по имуществено застраховане от застрахователите са милиони левове в годишен план и съдействат за запазване стандарта на живот на хората и допринасят за материализиране на застрахователната услуга.

Запазването на тенденцията на ръст в приходите от брутни застрахователни премии, високата степен на пазарна концентрация през последните години в първите няколко най-големи застрахователни дружества с отчетен дял над 70 % от брутният премиен приход в сектора (71,9% за 2017 г.; 72,3 % за 2016 г.; 70,7 % за 2015 г.) и изискванията на регулаторната рамка за платежоспособност на застрахователите и презастрахователите, свързана пряко с изискванията към отчетността, оценката на активите и пасивите и образуването на техническите резерви в съответствие с директива „Платежоспособност II“ (Директива 2009 / 138 на ЕП и ЕС) и допълнителното влияние върху отчетите на прилагането от 01.01.2018 г. на МСФО 9 „Финансови инструменти“ са част от основополагащите и мотивиращи точки да се търсят възможности за преодоляване на предизвикателствата пред застраховането срещу пожар и стихийни бедствия на сгради и имущества на гражданите.

Застраховката „Пожар и други стихийни бедствия“ е една от най-рано появилите се застраховки. За това застраховане може да се говори след пожара в Лондон от

02.09.1966г.. За да се предпази Лондон от унищожение при други пожари, д-р Николас Барбън помага за формирането на първата застрахователна компания „Застрахователен офис“. Последвало формирането и на други застрахователни компании. Те носели имена като „Приятелско общество“, „Ръка за ръка“ и т.н.. В България застраховката се практикува от 1882 г., когато застрахователно дружество „Дачия – Румъния“ започва работа по пожарозастраховане. [1]

Този вид застраховки се предлагат днес от всички общозастрахователни компании в България. Продуктите могат да бъдат с различни имена: Домашно имущество, Застраховка за дом, Защитен дом, Пожар и природни бедствия и други. По номенклатурата на видовете застраховки в приложението към Кодекса за застраховане в Р България, застраховането на сградите и имуществата на физически и юридически лица, се осъществява по две застраховки „Пожар и природни бедствия“ и „Други щети на имущество“. [3] Застраховката „Пожар и природни бедствия“ включва рисковете пожар, експлозия, имплозия, буря, други природни бедствия, атомна енергия, свлачища, а застраховката „Други щети на имущество“ включва загуби, причинени от градушка или измръзване и всяко друго събитие като кражба, освен включените към предходната застраховка. С Приложение № 1 към Кодекса за застраховането [2] се цели де се въведе единно наименование на видовете застраховки. В приетата от Европейския съюз номенклатура на застраховките също има две застраховки „Пожар и стихийни бедствия“ и „Застраховане на имущество“.

Предмет на научният материал е изследване на възможностите за развитие на имущественото застраховане в България и актуалното проявление на особеностите на застрахователните продукти, носещи застрахователна защита на гражданите. **Обект** на разработката е един от видовете застраховане на гражданите, а именно застраховането при пожар и други стихийни бедствия на сгради и имущества на гражданите. **Цел** на автора е да се изследват същностните характеристики на застраховането при пожар и други стихийни бедствия на гражданите в България и представят предизвикателствата и перспективите за неговото развитие.

Задачите, които си поставя автора е да разкрие актуалното проявление на същностните особености на застраховането срещу пожар и други стихийни бедствия на гражданите в България и оцени състоянието и предизвикателствата пред неговото развитие, като обоснове ролята и мястото на застраховката за икономиката на страната, националния застрахователен пазар и потребителите на застрахователна защита.

Същността на застраховането срещу пожар и природни бедствия на сградите и имуществовата на гражданите е да се предостави от страна на застрахователя застрахователна защита при съдването на неблагоприятни застрахователни събития с тях и подпомогне финансово пострадалия в труден момент. Застраховката „Пожар и други стихийни бедствия“ не предотвратява съдването на пожари, наводнения и други. Застраховането срещу „Пожар и други стихийни бедствия“ е предназначено за застраховане на движими и недвижими имущества, намиращи се на територията на Р България, които са собственост на физически и юридически лица, като могат да бъдат застраховани еднофамилни, многофамилни и допълнителни сгради, апартаменти в многопрофилни сгради / жилищни блокове и други. Застрахователната сума се определя на базата на площта на обекта, строителното изпълнение и оборудване на сградата.

Основните застрахователни рискове по тази застраховка са: пожар, умишлен палеж, удар от гръм или мълния, експлозия, имплозия, свличане на земни пластове, буря, ураган, градушка, проливен дъжд, наводнение, увреждане от тежест при естествено натрупване на сняг и лед, измръзване, увреждане от действието на подпочвени

води, увреждане от действието на морските вълни, авария на водопроводни, канализационни, парапроводни и друг вид инсталации за протичане на течност, земетресение, вандализъм, грабеж, използване на взривни устройства, кражба чрез взлом.

Обхватът на застраховката по отношение на обектите и субектите на застраховане се решава от всеки застраховател. Застраховката може да се сключи от физически и юридически лица, които притежават или временно стопанисват държавна, кооперативна или частна собственост.

Към *обекта на застраховката* се включват: сградите на физически и юридически лица; движимо имущество – обзавеждане, бяла техника, видео и телевизионни уреди, хладилна техника и друго техническо обзавеждане; художествени изделия; културни ценности, облекло и други необходими за нормален живот принадлежности; дълготрайни и краткотрайни активи на юридически лица; чужди имущества, наети или приети за ремонт и други.

Застрахователният срок се определя от застрахования. За застраховката на сгради и имущество срокът не може да бъде по голям от една година. *Застрахователна сума* се договаря между застрахователя и застрахования на базата на стойността на имуществото към момента на сключване на застрахователния договор. Застрахователната стойност на новозакупено и/или неупотребявано имущество е равна на пазарната му стойност към датата на сключване на застрахователния договор. Застрахователната стойност на употребяваното движимо имущество се определя, като от пазарната му стойност към датата на сключване на застрахователния договор се приспадне съответната амортизация, съгласувано между застрахователя и застрахования. Тя трябва да е равна на неговата действителна стойност. [1]

При сключването на застрахователния договор страните поемат определени *права и задължения*. Те могат да се обособят в три направления: при сключване на застрахователния договор, по време на застраховката и при настъпване на застрахователен случай.

При настъпване на застрахователни случаи и след оценка на вредите застрахователят е длъжен да изплати застрахователно обезщетение на застрахования. Застрахователното плащане е до размера на действителната стойност на загубите и не повече от застрахователната сума, посочена в застрахователния договор.

Най-често срещаните изключения при изплащане на застрахователно обезщетение са: за извършени необходими разноски за ограничаване на размера на загубите и за почистване, в резултат на настъпил застрахователен случай, отговорността на застрахователя е до действителния им размер, ако разноските са целесъобразно извършени; при подзастраховане и унищожено застраховано имущество изцяло или повредено, застрахователното обезщетение се изчислява по пропорционално правило; при надзастраховане – застраховката няма сила за горницата над действителната стойност; при сключване на застраховка за същото имущество и срещу същите рискове при друг застраховател, застрахования е длъжен да уведоми първия застраховател и при щета в случая, отговорността на застрахователя е в пропорция съгласно съотношението на застрахователната сума по тази застраховка спрямо общата застрахователна сума по всички сключени застраховки и други.

Вредите се установяват чрез оглед и описание от представител на застрахователя и в присъствието на застрахования или негов пълномощник. При необходимост или по преценка на застрахователя се ползват вещи лица и експертизи, разноските за които са за сметка на застрахователя.

Изплащането на застрахователно обезщетение или писменото уведомление за отказ да бъде направено такова, се извършва в *срок до 15 дни* и започва да тече от

деня, в който застрахования е представил всички поискани му от застрахователя документи и данни, необходими за установяване на претенцията по основание и размер.

Въз основа на проучване на автора, най-честите *причини за отказ на застрахователя* да извърши застрахователно плащане по тази застраховка са: събднато събитие не е по договорен в полицата риск; не са спазени задълженията на Застрахован, подробно описани в застрахователната полица или вредите се дължат на недоброто стопанисване на имота или са съществували преди сключване на застраховката; при риска „кражба“ мерките за сигурност неотговарят на договорените; стойността на щетата е по-малка от договореното самоучастие, ако има такава; поредна разсрочена вноска не е платена в срок.

Най-честите основания *за намаляване* на застрахователното обезщетение са: дължително или допълнително договорено самоучастие по съответна клауза в полицата; наличие на „подзастраховане“ на имуществото, т. е. застраховано е имущество на по-ниска стойност от реалната; част от вредите не са нанесени точно от това конкретно събитие; не е уведомен застрахователя в указаните срокове.

Давностният срок при имуществените застраховки е три години от датата на настъпване на застрахователното събитие. Това е времето, в което както застрахования може да уреди всички спорни въпроси със застрахователя, но така и обратно застрахователя с него. Споровете между страните се уреждат чрез споразумение, а когато не бъде постигнато такава, съответно съгласно гражданското законодателство.

С въвеждането на лицензионният режим за застрахователните компании у нас през 1998 г., са лицензирани 17 общозастрахователни дружества и през 1999 г. общия брутен премиен приход в общото застраховане е 279 млн.лв.. За изтеклите 18 години брутният премиен приход в общото застраховане нараства близо 7 пъти до 2 083 млн.лв. през 2018 г., на българския застрахователен пазар пред КФН към 31.12.18 г. са дали отчет за работата си 25 общозастрахователни дружества и 342 застрахователни брокера. [4] Впечатляващият растеж съвпада с годините на голямо нарастване на доходите на населението и запазване и нарастване на активите на застрахователите. През 1999 г. застрахователната плътност, която се измерва като брутен премиен приход на глава от населението в България, е била 38 лв.. През следващите 9 години до 2008 г. ръстът на заделените средства на всеки гражданин е значителен и достига 237 лв.. В периода на кризата 2009-2012 г. се отбелязва лек спад около 220 лв., отразяващ намаления премиен приход в общото застраховане. От 2013 г. насам секторът се възстановява и показателя надминава още в 2014 г. нивото от 2008 г. За 2016 г. застрахователната плътност е вече 282 лв., което представлява стабилен растеж с 6% на годишна база в сравнение с 2012 г.

Застрахователното проникване, измерено като процент на брутният премиен приход към БВП на страната, е скромните 1,28% през 1999 г. Най-висока стойност отбелязва през 2008 г. с 2,60% , което представлява ръст 103 %. Следват четири години на спад до ниво 2,06 %. От 2013 г. започва леко възстановяване на показателя, но все още не може да се достигне нивото от 2008 г., въпреки че самият брутен премиен приход надскача стойността си за 2008 г. още през 2015 г. Това се дължи на значително по-бавния ръст в премиения приход за периода 2008-2016 г. (11 %) спрямо ръста на БВП (39%). За 2018 г. БВП е 107 925 млн.лв по текущи цени [5], съответно застрахователното проникване в общото застраховане е 2,0 % и по застраховката срещу „Пожар и други стихийни бедствия“ 0,24 %.

Утвърден, като важна част от икономиката и много тясно свързан с макроикономическата рамка в страната, застрахователният бизнес следва тенденциите и развитието на пазара и нуждите на клиентите. Силното раздвижване на сектора на недви-

жимите имоти през последните години, застрояването на много нови офис площи (с известно забавяне през периода на кризата 2008 г. - 2012 г.) и новото активизиране на ипотечното кредитиране, доведоха до значителен ръст на премиения приход при имущественото застраховане. В момента лихвените проценти по жилищно кредитиране и това на фирми са с много атрактивни нива и кредитирането бележи сериозен ръст и действа стимулиращо на покупките на имоти, както за основно жилище, така и с инвестиционна цел.

По данни на БИПД [7] в България на всеки 30 дни се случват 59 локални природни бедствия без да броим земетресенията. Едва 15% от жилищата на българите са застраховани, за разлика например от Великобритания, където само 15% от жилищата нямат застраховки. В Дания, Франция, Исландия, Холандия, Норвегия, Полша, Испания, Швейцария, Турция, Румъния застраховките „Бедствие“ на жилищата са задължителни.

В таблици № 1, 1А и 1Б е представено нарастването на броя жилища общо за страната за периода 2015-2017 г., както в градовете, ката и на село. Интересен е и факта, че нарастването на броя жилища в градовете и в селата, важи от едностайните до шестстайните жилища, като стъпката на нарастване при многостайните е много по-малка, отколкото при жилищата с по-малко стаи. За разглежданият период най-бързо нараства броя на двустайните жилища с около 3200 броя на година, а най-малко е нарастването при шестстайните жилища със средно 270 броя на година.

Таблица 1

Брой жилища по броя на стаите към 31.12.2017 г. [6]

Статистически зони Райони Области	Общо	Жилища по броя стаи					
		1-стайни	2-стайни	3-стайни	4-стайни	5-стайни	6-стайни и повече
Общо за страната	3 951 806	355 010	1 293 153	1 315 785	618 920	195 076	173 862
В градовете	2 627 857	292 777	990 385	857 404	330 200	82 831	74 260
В селата	1 323 949	62 233	302 768	458 381	288 720	112 245	99 602

Таблица 1А

Брой жилища по броя на стаите към 31.12.2016 г.

Статистически зони Райони Области	Общо	Жилища по броя стаи					
		1-стайни	2-стайни	3-стайни	4-стайни	5-стайни	6-стайни и повече
Общо за страната	3 943 989	354 200	1 289 994	1 313 402	618 052	194 747	173 594
В градовете	2 621 088	292 016	987 377	855 308	329 633	82 646	74 108
В селата	1 322 901	62 184	302 617	458 094	288 419	112 101	99 486

Таблица № 1Б

Брой жилища по броя на стаите към 31.12.2015 г.

Статистически зони Райони Области	Общо	Жилища по броя стаи					
		1-стайни	2-стайни	3-стайни	4-стайни	5-стайни	6-стайни и повече
Общо за страната	3 935 105	352 978	1 286 483	1 310 680	617 260	194 383	173 321
В градовете	2 613 418	290 915	984 130	852 906	329 091	82 425	73 951
В селата	1 321 687	62 063	302 353	457 774	288 169	111 958	99 370

**Юбилейна международна конференция Съвременни управленски практики X
СВЪРЗАНОСТ И РЕГИОНАЛНО ПАРТНЬОРСТВО – 2019**

Динамиката на пазара на застраховането срещу пожар и други стихийни бедствия се влияе по естествен път от броя на кризисните събития в България, на установените щети, средствата за възстановяване и разходите за спасителни и неотложни аварийни работи, а също така и непокритите установени щети. От данните на НСИ в таблица № 2 [8] за броя кризисни събития е видно, че най-голям е броя на пожарите и наводненията във всяка от годините в периода 2010-2017 г., като най-пагубна по брой на тези две събития е 2012 г..

Таблица 2
Кризисни събития за периода 2010-2017 г. за страната

Показатели	Брой кризисни събития								
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Общо за страната;	4 571	8 268	10 826	2 728	4 356	4 008	3 577	1 594	
В това число:									
Пожари	1 630	2 185	3 010	764	2 245	2 474	2 748	741	
Свлачища	59	76	72	51	75	125	71	32	
Земетресения	12	4	22	6	4	1	2	-	
Засушавания	6	30	23	3	1	-	-	28	
Наводнения	651	382	692	547	360	266	184	159	
Бури, торнадо, смерч, вихрушка	47	48	528	89	14	12	29	6	
Градуски	16	13	14	13	8	21	5	14	
Снежни бури (снеговалеж)	103	94	93	50	26	56	87	52	

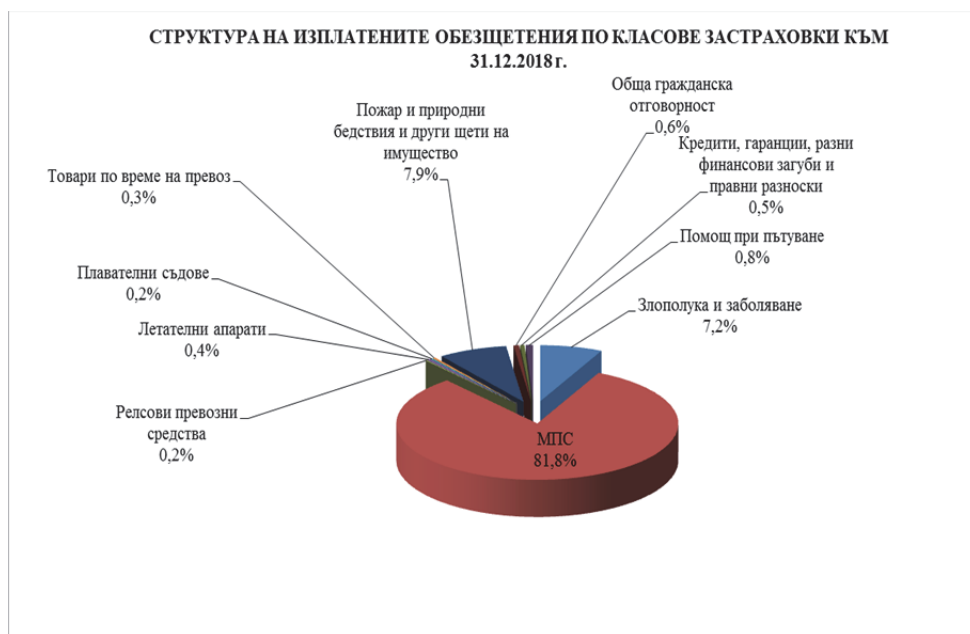
Съотношението между установените щети и изплатените обезщетения по застраховка „Пожар и природни бедствия“, показва че въпреки непрекъснатото нарастване на изплатените обезщетения по застраховката през периода 2010 г. - 2015 г. заемат неголяма част от общия размер на настъпилите и установени щети. Съотношението между установените щети и изплатените обезщетения по посочения вид застраховка за 2010 г. е около 39%, като през следващата година този процент намалява, достигайки 6,3%. През 2012 г. отново е налице увеличаване, придружено от намаляване през 2013 година. През следващите две се наблюдава плавно нарастване, достигайки 36,8% през 2014 г. и 46,1% през 2015 г.. Въпреки нарастването на процента на изплатените обезщетения за 2015 г., около 100 млн. лв. от установените щети не са застраховани. Изплащането на тези щети затруднява държавата, като в същото време потенциалът на застраховането не е използван напълно.

През 2016 г. изплатените застрахователни обезщетения по застраховането срещу пожар и други стихийни бедствия е 79 млн.лв. от всичко изплатени обезщетения за годината по общо застраховане в размер на 820 млн.лв.. През 2017 г. са изплатени 76 млн.лв. от общия обем плащания по общо застраховане за годината близо 847 млн.лв.. През 2018 г. застрахователните обезщетения по застраховката са над 76 млн.лв. или 7.9 % (виж графика № 1 [10]) от общо близо 963 млн.лв. плащания по общо застраховане, като премийния приход към същия момент е бил малко над

264 млн.лв. по застраховката и общо прихода в общото застраховане за пазара е бил 2 083 млн.лв..

Брутният премиен приход от всички застрахователи, които предлагат общо застраховане за 2016 г. е 1 622 млн.лв., а от тях 273 млн.лв. е прихода за застраховане срещу пожар и други стихийни бедствия, което е около 17% от общия общозастрахователен приход. През 2015 г. брутния премиен приход за застраховане срещу пожари други стихийни бедствия е 295 млн. лв. от общо 1 573 млн. лв. брутен премиен приход по общо застраховане, което представлява 17,6 % от общия приход. През 2014 г., 16% от общия брутен премиен приход в общото застраховане в размер на 1 434 млн.лв., се пада на застраховането при пожар и други стихийни бедствия или близо 267 млн. лв.. С основание може да се направи извода, че в изследвания период 2014 – 2018 г. най-много кризисни събития от вид „пожари“ 2748 броя е имало през 2016 г.. Рискът пожар е основен имуществен риск и затова през 2016г приходите по застраховане срещу пожар и други стихийни бедствия е значително висок около 17 % от общият брутен премиен приход по общо застраховане през годината. [11]

Графика №1

Нарастването на брутният премиен приход реализиран в общото застраховане през 2018г е 51 040 076 лв. в сравнение с 2017 г., което показва увеличение с 23,96 %. Съответно за 2018 г. от общият брутен премиен приход по общо застраховане, 13,1 % е за застраховането срещу пожар и други стихийни бедствия (виж графика № 2 [10]), а през 2017 г. е 8%.

Графика №2

По данни на КФН [9] най-голям пазарен дял през 2017 г. по застраховка „Пожар и природни бедствия“ 16,9 % ЗАД „Енергия“, 14,8 % ЗАД „Алианц България“ и на трето място с 14,4 % „ДЗИ – Общо застраховане“ ЕАД. При застраховката „Щети на имущество“ с най-голям пазарен дял 26 % е ЗАД „Булстрад Виена Иншуранс Груп“, 17 % ЗК „УНИКА“ АД и на трето място с 12,8% „ДЗИ – Общо застраховане“. През 2018 г. с най-голям пазарен дял по застраховката „Пожар и природни бедствия“ са ЗАД „Булстрад Виена Иншуранс Груп“, следвана от „Дженерали Застраховане“ АД и ЗАД „Енергия“, а при застраховката „Щети на имущество“ първенци по пазарен дял са ЗАД „Булстрад Виена Иншуранс Груп“, „ДЗИ – ОЗ“ ЕАД и ЗК „Лев инс“ АД.

Общите фактически разходи на застрахователите по общо застраховане, които предлагат застраховане срещу пожар и други стихийни бедствия за 2017 г. 108 897 407 лв.. [11] Това са разходи за уреждане на претенции, преки и косвени аквизиционни разходи, административни разходи, разходи за такси, отчисления за фондове и други. Най-голям дял сред тях са разходите за преки аквизиционни комисионни 53 449 997 лв., следвани от административните разходи, свързани със застраховането 37 129 301 лв.. В общият обем разходи за преки аквизиционни комисионни за 2017 г. на всички застрахователи, които предлагат общо застраховане 332 138 492 лв., аквизиционните комисионни за застраховане срещу пожар и други стихийни бедствия по размер са на трето място след направените такива при застраховка на сухопътни превозни средства и застраховка Гражданска отговорност, свързана с притежаването и използването на МПС.

Интересна е и съпоставката с информация от НСИ за установените в държавата ни щети за 2017 г. от сбъднати кризисни събития и направените разходи за спасителни

и неотложни работи. [12] Щетите от пожари са за 1250 хил.лв, свлачища 7720 хил.лв., наводнения 135 530 хил.лв, градушки 45 хил.лв., снежни бури или снегонавявания 757 хил.лв., бури 45 хил.лв.. Разходите за спасителни и неотложни аварийни работи за 2017 г. са: за пожари 108 хил.лв., свлачища 57 хил.лв., наводнения 3980 хил.лв, градушки 32 хил.лв., снежни бури или снегонавявания 130 хил.лв, бури 16 хил.лв.

Действащите застрахователни договори към 31.12.2017 г. по застраховка „Пожар и други природни бедствия“ са 610 596 броя, като 577 924 са сключени през 2017 г. и застрахованите обекти са 692 573, а по застраховка „Щети на имущество“ 174 389 броя, като 172 498 са сключени през 2017 г. и застрахованите обекти са общо 82970 броя. Имайки предвид броя на жилищата общо за страната към 31.12.2017 г. (виж Таблица № 1), че е 3 951 806 броя, то едва 15% са застрахованите от тях.

По данни на КФН [11] премийният приход от застрахователните брокери през 2018 г., възлиза на 1 533 394 хил.лв., което отчита увеличение с 20% спрямо 2017 г., когато е бил 1 232 847 хил.лв.. В структурата на реализирания чрез застрахователните брокери премиен приход по общо застраховане към 31.12.2018 г., най-голям дял заемат автомобилните застраховки – „Гражданска отговорност, свързана с притежаването и използването на МПС“ (54,0 %-ен дял от записаните премии по общо застраховане) и „Сухопътни превозни средства, без релсови превозни средства“ (31,0 %-ен дял от записаните премии по общо застраховане), следвани от застраховането при „Пожар и природни бедствия“ (6,0 %-ен дял от записаните премии по общо застраховане) и „Други щети на имущество“ (2,0%-ен дял от записаните премии по общо застраховане).

Развитието на brutният премиен приход по застраховката срещу пожар и други стихийни бедствия и мястото му в общия брутен премиен приход на пазара за пет годишен период 2014 г. – 2018 г. е представено в таблица № 3 [11].

Таблица № 3

Брутен премиен приход /БПП/, изплатени обезщетения и щети по застраховка „Пожар и други стихийни бедствия“ на застрахователния пазар в България /в лева/

Видове застраховане и показатели	2018 г.	2017 г.	2016 г.	2015 г.	2014 г.
БПП по Застраховка „Пожар и природни бедствия“	264 000 065	264 742 177	242 482 848	247 950 349	221 069 761
БПП по Застраховка „Щети на имущество“	20 476 745	21 295 989	30 565 667	47 456 198	45 878 938
Общ БПП за застрх. пазар	208 822176	1748778212	1622270657	1570534476	1434180914
Място на застраховката в структурата на премийния приход	13,1%	15,8%	16,8%	17%	16%

**Юбилейна международна конференция Съвременни управленски практики X
СВЪРЗАНОСТ И РЕГИОНАЛНО ПАРТНЬОРСТВО – 2019**

Изплатени обезщетения:					
1. Пожар и природни бедствия	74 174 218	71 786 929	70 410 002	88 276 382	71 118 302
2. Щети на имуществата	3 910 738	4 099 904	6 629 872	16 001 670	20 052 806
Дял в общата структура на обезщетенията по общо застраховане	8,1 % в структурата на изплатените обезщетения	В структурата на обезщетенията 8,6%	9,0% от структурата на изплатените обезщетения по ОЗ за пазара	13% в структурата на изплатените обезщетения по ОЗ за пазара	8,8% в структурата на обезщетенията по ОЗ за пазара

Изводите на автора за предизвикателствата и важни определящи развитието на застраховката срещу пожар и други стихийни бедствия фактори, могат да бъдат групирани по различни признаци и степен на важност. Някои от тях са *външни* за пазара:

Първо. Икономиката на страната и показателите за измерване на икономическата дейност: брутен вътрешен продукт, заетост и безработица и инвестиции. Брутният вътрешен продукт определя развитието на икономиката. Заетостта, безработицата и инвестициите създават текущо и дългосрочно икономически и неикономически последиствия.

Второ. Многоликото проявление на рисковете в съвременните условия и тяхното управление чрез превенция и ограничаване на последиците от вече възникнали загуби, самофинансиране на загубите, ползване на заемни средства чрез кредит, прехвърляне на риска или части от него на застраховател.

Трето. Несигурност по отношение на бъдещите доходи на домакинствата. Основен приходаизточник на домакинствата е работната заплата, следвана от социалните трансфери, включващи пенсии, обезщетения за безработица, семейни добавки. Равнището на безработицата не е еднакво при отделните групи от населението, като възрастовата група и степента на образование са от съществено значение. Най-засегнати от безработица са младежите и лицата в предпензионна възраст.

Четвърто. Цените на пазарните услуги, подкрепяни от вътрешното търсене, запазват възходящата си динамика и имат основен принос за покачване на ценовото равнище в страната.

Пето. По данни на НСИ [12] през 2018 г. в собствено жилище живеят 90.7% от домакинствата, а 6.6% ползват жилище, без да плащат наем. В жилища под наем живеят 2.7% от наблюдаваните домакинства – 1.9% на свободен и 0.8% на общински наем. Второ жилище притежават 9.4% от домакинствата. Две трети (68.1%) от домакинствата в страната живеят в дву- и тристайни жилища (74.2% в градовете и 51.1% в селата). В по-големи жилища (с четири и повече стаи) живеят 19.6% от домакинствата в градовете и 44.5% – в селата. Гаражи имат 20.9% от домакинствата в страната (17.1% в градовете и 31.5% в селата). С електричество, вода, канализация, баня и тоалетна в жилищата разполагат 79.0% от домакинствата. От предметите за дълготрайна употреба най-разпространен е телевизорът – притежават го 99.0% от домакинствата, а 31.4% имат по два и повече телевизора. На второ място е хладилната техника – 98.4% от домакинствата в страната (98.7% в градовете и 97.4% в селата) имат хладилник и/или фризер. Все още е голям дялът на тези, които преценяват, че нямат не-

обходимост от компютър – 38.3%. Наличие на интернет връзка в жилището имат 56.8% от домакинствата в страната. В градовете домашен интернет има в 64.7% от жилищата, а в селата – в 34.8%. Посочили, че нямат необходимост от интернет връзка в дома си, са 37.0% от домакинствата. Климатисти притежават 39.5% от домакинствата, а 27.1% не могат да си закупят такава техника поради липса на финансови средства. 33.4% от домакинствата в страната са заявили, че нямат необходимост от климатик.

Шесто. Банковата система се характеризира с нарастване на активите, привличане на все повече клиенти по депозити и кредитополучатели. В публикувано от Европейската централна банка прессъобщение от 12.11.2018 г. [13] на оценка ще бъдат подложени шест банки, за да се гарантира плавен преход към Банковия съюз през 2019 г..

За някои от *вътрешните* предизвикателства на застрахователния пазар влияещи върху развитието на имущественото застраховане и на застраховането срещу „Пожар и други стихийни бедствия“ могат да се посочат:

Първо. Наложително е застрахователните посредници наред с предлагането на застраховката, сключването на застрахователни договори и обслужване на клиентите по тях, целенасочено да осъществяват и „делегиран мониторинг“, за да могат да усетят пулса на изискванията и основните възражения на потенциалните й клиенти.

Услугата Домашен асистанс се предоставя чрез денонощен Асистанс център, към който в случай на спешна ситуация, която засяга застраховано имущество, клиентите по застраховката се обръщат към него. От този център се изисква да се вземат незабавни мерки, като отключване на входна врата, ремонт и отпушване на водопроводни и канализационни тръби и други. Попадането на клиент със застраховка и подобен спешен проблем, чрез центъра на не най-добрия майстор е проблем. Този проблем може да има развитие: натрапчиво отрицателно отношение към продукта и компанията от страна на клиента, отрицателна реклама, субективни съждения водещи до грешки.

Второ. Застрахователите и презастрахователите инвестират в компании за застрахователни и финансови технологии. Това задължително включва подобряване на собствения дигитален интерфейс към клиентите.

Трето. Труден, като изпълнение и сложен, поради липсата и на експерти, е процесът по наблюдение на развитието на застрахователните суми по изложеност на регионите към катастрофични събития, по покрити рискове и части от риска, които се задържат, която база се определя вероятната максимална загуба на портфейла. Детайлната проблематика на този въпрос, налага балансиран рисков профил на клиента без непропорционални големи концентрации на риск и натрупвания.

Четвърто. Приложението на инструментариума на оперативния контролинг в застрахователното дружество и по отношение на вид застраховане, поставя въпросът за приспособяването на българската застрахователна практика към европейските и световни изисквания. Информационно осигуряване на оперативния контролинг в застрахователното дружество налага и информираност за процеса по подпомагане от страна на застрахователя на *планирането на личните финанси на потенциалните клиенти* на застрахователя. По този начин измерванията в отговорите на въпроси от вида „Защо хората планират своята застрахователна защита?“, „Защо хората не планират застрахователна защита и финансовото си бъдеще?“, „Кои са основните последици от липсата на план за застрахователна защита?“ ще помогнат в консултирането на потребителите на застрахователна защита при недостатъчно защита срещу лична

катастрофа като пожар на дома, наводнение, кражба и други неуспех при стремежа да се постигнат житейски и финансови цели, както и целево ще елиминират илюзията им за контрол над опасностите и неточни оценки на рискови експозиции. Взаимосвързан с това е процесът на калкулиране на застрахователната премия и разпределението на риска на застрахователя.

Пето. В дейността на застрахователите все повече се очаква да навлизат дистанционните методи за продажба на застрахователни продукти и от заетите специалисти в имущественото застраховане все повече се изисква комплексната компетентност.

Шесто. По отношение на застрахователното проникване по общо застраховане от 2009 г. до 2012 г. се наблюдава намаление от 2,0% до 1,6%, т.е. налице е спад от порядъка на 20%. През следващите години се наблюдава леко увеличение на този показател, достигайки 1,8% през 2015 г.. По отношение на показателя застрахователно проникване България се нарежда на едно от последните места сред европейските страни. За да достигнем средноевропейските нива, към които би следвало да се стремим, то се очаква застрахователното проникване, което в момента е 2,3%, да се увеличи над три пъти, за да достигне *средното ниво в Европа от 7,2%*, получено като отношение между brutния премиен приход на страните членки от ЕС-28 (1001,7 млрд. евро) и общия размер на техния БВП (13850.2 млрд. евро).

Седмо. Застрахователната плътност бележи увеличение. За целия разглеждан период това увеличение при общото застраховане е в рамките на 32,5%. Относителният дял на застрахователните плащания спрямо общия доход на лицата в България се задържа на ниво над 2,2%. Най-високи стойности се наблюдават през 2015 година 2,9%.

Осмо. Дискусионен е въпроса за въвеждането на задължителна застраховка срещу климатични промени, като възможност за нарастване на дела на застраховането в икономиката на страната. При евентуално задължително застраховане на домакинствата и предприятията своевременно биха се преодолели финансови трудности, а също така правителството и общините биха си спестили допълнителни разходи, свързани с компенсиране на загубите от внезапно настъпило събитие. По този начин, задължителното застраховане срещу бедствия ще подпомогне: образуването на поголеми съвкупности; извършването на по-точни актюерски изчисления, ще позволи калкулирането на по-ниска комисиона за посредниците, поддържането на по-малък размер на разноските за издръжка на дейността на застрахователите; ще доведе до подобряване на последващото разпределение и преразпределение на риска.

Девето. Алианц Риск Барометър представя за 2019 г. най-големите заплахи за бизнеса [14] – класация на Топ 10 бизнес рискове: 1. Прекъсване на бизнес дейността (Business Interruption – BI); 2. Кибер риск; 3. Природни бедствия и катастрофи; 4. Законови и регулаторни промени; 5. Развитие на пазарите – нестабилност, дивергенция и непредвидени промени; 6. Пожар и инциденти, свързани с експлозии; 7. Нови технологии; 8. Климатични промени; 9. Репутационни загуби; 10. Липса на квалифицирана работна ръка.

Десето. Застрахователните дружества могат да се определят, като едни от най-големите институционални инвеститори. Основен източник за инвестиции на застрахователните дружества са записаният капитал на дружеството или еквивалентни фондове, неговите резерви и печалбата му. Застрахователните дружества са задължени да формират общи и технически резерви. Най-голям дял в инвестиционния процес осигуряват техническите резерви, като в общото застраховане този дял се пада на резервата за предстоящи плащания и пренос-премийния резерв.

Застраховането на сгради и имущества на гражданите трайно се утвърждава, като втория по пазарен дял вид застраховане в общозастрахователния ни сектор, след автомобилното застраховане и е в „топ три“ на най-продаваните и търсени застрахователни продукти в България от потребителите на застрахователна защита.

Перспективата за развитие на имущественото застраховане на националния застрахователен пазар е голяма, защото са големи възможностите за разширяване на дела на застраховането в икономиката на България.

Литература:

1. Драганов Хр., Имуществено и лично застраховане, Издателство „Тракия – М“, С., 2011.
2. [file:///D:/Downloads/%D0%9A%D0%97_2015.2019017%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/%D0%9A%D0%97_2015.2019017%20(1).pdf)
3. www.econ.bg/нормативни_актове/
4. <https://www.fsc.bg/bg/pazari/zstrahovaten-pazar/statistik/obsto-zastrahovane/2018>
5. <https://news.bg/economics/3-1-po-visok-bruten-vatreshen-produkt-prez-2018-g.html>
6. www.nsi.bg/content/3087/жилищен-фонд
7. www.bsdi.sde-bg.org
8. www.nsi.bg/bg/content/2901/възникнали-кризистни-събития
9. <https://www.fsc.bg/bg/pazari/zastrahovaten-pazar/statistika/obshto-zastrahovane/2017/>
10. <https://www.fsc.bg/bg/pazari/zastrahovaten-pazar/statistika/obshto-zastrahovane/2018/>
11. <https://www.fsd.bg/pg/pazari/zastrahovaten-pazar/statistika/obshto-zastrahovane>
12. http://www.nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/HBS2018_8SYHT5J.pdf
13. http://www.bnb.bg/PressOffice/POPpressReleases/POPDate/PR_20181112_ECB_BG
14. https://www.allianz.bg/v_1549454883805/documents/press/PR_Allianz_Risk_Barometer_2019_